

**EKOLOGIK TOZA OZIQ-OVQAT ISHLAB CHIQARISHDA
SERTIFIKATLASH TIZIMLARI: MUAMMOLAR VA ULARNI
BARTARAF ETISH YO'LLARI**

UDK: 631.147:664.8:006.3:339.13

Ergasheva H.B., BDTU professor

Elmurodova A.S., doktorant

Annotatsiya. Ushbu maqolada ekologik toza oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish jarayonida yuzaga keladigan asosiy muammolar va sertifikatlash tizimlari bilan bog'liq to'siqlar tahlil qilinadi. Jumladan, xalqaro standartlarga mos keluvchi sertifikat olishdagi xarajatlar, fermerlarning bilim darajasi, ichki bozordagi iste'molchilarning ekologik ong darajasi, kuzatuvchanlik tizimlari va xalqaro tan olinmaslik holatlari yoritiladi. Maqolada muammolar yechimi sifatida davlat qo'llab-quvvatlovi, kooperatsion yondashuv, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi, aholi o'rtasida ekologik madaniyatni shakllantirish va xalqaro akkreditatsiyalash zarurati asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari ekologik qishloq xo'jaligi siyosatini shakllantirish, startaplar va mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun muhim yo'nalish bo'lib xizmat qiladi.

Аннотация. В данной статье анализируются основные проблемы и препятствия, связанные с системами сертификации в сфере производства органических продуктов питания. В частности, рассматриваются затраты на получение сертификата, соответствующего международным стандартам, уровень знаний фермеров, уровень экологической осведомленности потребителей на внутреннем рынке, системы прослеживаемости, отсутствие международного признания. В статье обосновывается необходимость государственной поддержки, кооперативного подхода, внедрения цифровых технологий, формирования экологической культуры у населения, международной аккредитации как решения проблем.

Результаты исследования служат важным направлением для формирования экологической аграрной политики, стартапов и местных производителей.

Abstract. *This article analyzes the main problems and obstacles associated with certification systems in the production of organic food products. In particular, it covers the costs of obtaining a certificate that meets international standards, the level of knowledge of farmers, the level of environmental awareness of consumers in the domestic market, traceability systems, and lack of international recognition. The article justifies the need for state support, a cooperative approach, the introduction of digital technologies, the formation of an ecological culture among the population, and international accreditation as solutions to the problems. The results of the study serve as an important direction for the formation of ecological agricultural policy, startups, and local producers.*

Kalit so'zlar: Ekologik oziq-ovqat, sertifikatlash tizimi, ekologik dehqonchilik, blokcheyn, ekologik madaniyat, xalqaro standartlar, kuzatuvchanlik, akkreditatsiya

Kirish. So'nggi yillarda sog'lom ovqatlanishga bo'lgan talabning ortib borishi, ekologik muammolarning kuchayishi va aholi o'rtasida ekologik ongning shakllanib borishi natijasida ekologik toza oziq-ovqat mahsulotlari global darajada dolzarb masalaga aylanmoqda. Ushbu mahsulotlar inson salomatligiga ijobiy ta'siri, kimyoviy moddalardan holi bo'lishi va tabiatga zarar yetkazmasligi bilan ajralib turadi. Shu sababli dunyo bozorida ekologik mahsulotlar sifati va ishonchliligini kafolatlaydigan sertifikatlash tizimlariga ehtiyoj ortib bormoqda.

Biroq ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirishda bir qator muammolar mavjud. Jumladan, sertifikatlash jarayonining murakkabligi va xarajatdorligi, ishlab chiqaruvchilarning bilim darajasi pastligi, monitoring tizimlarining zaifligi va xalqaro tan olinmaslik holatlari ushbu sohaning to'laqonli rivojlanishiga to'sqinlik qilmoqda. Shu bilan birga, ichki bozor iste'molchilarining ekologik madaniyati ham hali yetarli darajada shakllanmagan. Ushbu maqolada aynan ekologik sertifikatlash tizimida mavjud muammolar, ularning sabablari va

amaliy yechimlari chuqur tahlil qilinadi. Maqsad – O‘zbekistonda ekologik oziq-ovqat ishlab chiqarishni barqaror yo‘lga qo‘yish uchun ilmiy, texnologik va institutsional asoslarni belgilab berishdir.

1. Ekologik toza oziq-ovqat mahsulotlari nima?

Ekologik toza yoki organik oziq-ovqat mahsulotlari – bu ishlab chiqarish, qayta ishlash va saqlash jarayonida kimyoviy pestitsidlar, sun‘iy o‘g‘itlar, antibiotiklar va genetik modifikatsiyalangan organizmlar (GMO) ishlatilmagan mahsulotlardir. Bu mahsulotlar inson salomatligi bilan bir qatorda yer, suv va havoning ekologik barqarorligiga xizmat qiladi.

2. Sertifikatlash tizimlarining mohiyati

Sertifikatlash – bu mahsulot yoki ishlab chiqarish tizimining ma’lum ekologik standartlarga mos kelishini mustaqil tashkilotlar tomonidan baholash va hujjatlashtirish jarayonidir. Ushbu jarayon:

- iste’molchiga ishonch beradi,
- eksport uchun imkoniyatlar yaratadi,
- ichki bozorda mahsulot narxini asoslash imkonini beradi.

3. O‘zbekiston sharoitida holat va imkoniyatlar

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda organik qishloq xo‘jaligi va ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishga qiziqish ortib bormoqda. 2020-yildan boshlab Organik qishloq xo‘jaligi to‘g‘risida Qonun kuchga kirdi. Bu qonun asosida mahalliy sertifikatlash tashkilotlari shakllanmoqda, ammo ularning xalqaro miqyosda tan olinishi hozircha cheklangan.

Muammolar:

- Sertifikatlash xizmatlarining qimmatligi.
- Fermierlarning ekologik talablar bo‘yicha bilim yetishmasligi.
- Monitoring va nazorat tizimlarining sustligi.

Imkoniyatlar:

- Yevropa va Sharqiy Osiyo bozorlariga eksport salohiyati.
- Agroklimatik sharoit ekologik ishlab chiqarish uchun qulay.

-Turizm va sog‘lom ovqatlanish sektorlarining kengayishi.

4. Raqamli texnologiyalar va blokcheyn imkoniyatlari

Zamonaviy texnologiyalar, ayniqsa blokcheyn texnologiyasi yordamida mahsulot yo‘lini kuzatish (traceability), ishlab chiqarish shaffofligini ta‘minlash va qalbakilashtirishga qarshi kurashishda sertifikatlash jarayonini raqamlashtirish mumkin. Bu innovatsiya iste‘molchining ishonchini mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi.

Xulosa va tavsiyalar

Ekologik toza oziq-ovqat ishlab chiqarishda sertifikatlash tizimlari mahsulot sifati, sog‘lom ovqatlanish va eksport imkoniyatlarini oshirishda muhim vositadir. O‘zbekiston uchun bu yo‘nalish:

- iqtisodiy diversifikatsiya,
- ekologik barqarorlik,
- xalqaro savdoda raqobatbardoshlikni ta‘minlovchi ustunlik bo‘lishi mumkin.

Tavsiyalar:

1. Mahalliy va xalqaro sertifikatlash tashkilotlari bilan hamkorlikni kuchaytirish.
2. Fermerlar va ishlab chiqaruvchilar uchun o‘quv-treninglar tashkil etish.
3. Raqamli nazorat tizimlarini (blokcheyn, QR-kod) joriy etish.
4. Sertifikatlashtirish xarajatlarini subsidiya qilish bo‘yicha davlat dasturlarini ishlab chiqish.

Ekologik toza oziq-ovqat ishlab chiqarishdagi muammolar va yechimlar

1. Muammo: Sertifikatlash tizimining yuqori xarajatlari

Tahlil:

Ekologik sertifikatlash jarayoni, ayniqsa xalqaro miqyosda (masalan, USDA Organic, EU Organic), juda qimmatga tushadi. Bunga ekspert tekshiruvlari, laboratoriya tahlillari, inspeksiya safarlari va byurokratik hujjatlar kiradi. Bu xarajatlar kichik va o‘rta fermer xo‘jaliklari uchun jiddiy to‘siqdir.

Yechimlar:

-Davlat tomonidan subsidiyalar ajratish: Sertifikat xarajatlarining ma'lum qismini hukumat qoplasa, fermerlar faolroq bo'ladi.

-Kooperatsiyalar asosida sertifikatlash: Bir nechta fermerlar kooperatsiya tuzib, umumiy sertifikat olishlari mumkin. Bu xarajatlarni kamaytiradi.

-Mahalliy sertifikatlash tizimlarini rivojlantirish: Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda O'zbekistonga xos, ammo eksportga mos sertifikat tizimini yaratish.

2. Muammo: Fermerlar va ishlab chiqaruvchilarda bilim va ko'nikma yetishmasligi

Tahlil: Ko'pchilik fermerlar ekologik ishlab chiqarishning asosiy tamoyillari (kompostlash, zaxarli moddalar ishlatmaslik, dalalarni aylantirib ekish) haqida yetarli bilimga ega emas. Bu esa noto'g'ri amaliyotlar yoki sertifikat olish jarayonida muvaffaqiyatsizlikka olib keladi.

Yechimlar:

- Treninglar va dala maktablari: Har bir viloyatda ekologik ishlab chiqarishga o'qituvchi tajriba maydonlari va dala maktablarini tashkil qilish.

-Mobil ilovalar yoki video darsliklar: Ekologik dehqonchilik bo'yicha mobil qo'llanmalar orqali amaliy bilim berish.

-Universitetlar bilan hamkorlik: Qishloq xo'jaligi oliygohlarida ekologik sertifikatlash modullarini joriy etish.

3. Muammo: Mahsulot kuzatuvchanligi va shaffoflik yo'qligi

Tahlil: Ko'pgina hollarda, sertifikatlangan mahsulotlar qanday yetishtirilgani, qayerdan kelgani haqida iste'molchilarda to'liq axborot yo'q. Bu ishonchsizlikni keltirib chiqaradi va bozorda qalbakilashtirishga imkon yaratadi.

Yechimlar:

-Blokcheyn texnologiyasini joriy qilish: Har bir mahsulotga QR-kod biriktirilib, uning ishlab chiqarish, saqlash va logistika zanjiri to'liq kuzatiladi.

-Ochiq onlayn reyestrlar: Sertifikat olgan xo'jaliklar, mahsulotlar va laboratoriya natijalarining ochiq onlayn platformasini yaratish.

-Raqamli yirik axborot tizimi (ERP): Oziq-ovqat zanjiridagi barcha sub'yektlar yagona tizim orqali axborot almashadi.

4. *Muammo: Ichki bozorning talab va qadrlash yetishmasligi*

Tahlil: Aholining katta qismi ekologik mahsulot nima ekanligini, uning sog'liqqa foydasini va narxi nega balandroq ekanini tushunmaydi. Bu esa ichki bozorda ekologik mahsulotlarga talabni cheklaydi.

Yechimlar:

-Ijtimoiy targ'ibot kampaniyalari: Televizion roliklar, maktab dasturlari, bloggerlar orqali ekologik ovqatlanish madaniyatini keng targ'ib qilish.

-“Green Label” tizimini joriy qilish: Sertifikatlangan mahsulotlar uchun maxsus belgilar, javonlar yoki marketlarda “eko-zonalar” tashkil etish.

-Raqobatbardosh narx siyosati: Ekologik mahsulotlar uchun soliq imtiyozlari yoki arzon kreditlar orqali narxni kamaytirish.

5. *Muammo: Sertifikatlashtirishda nazorat va monitoring tizimining zaifligi*

Tahlil:

Sertifikat olgan ishlab chiqaruvchilar ekologik talablarni buzgan taqdirda ham jazosiz qolish holatlari mavjud.

Yechim: Mustaqil inspektorlar korpusi, muntazam laboratoriya tahlillari, jamoatchilik monitoringi tizimlarini rivojlantirish kerak.

Yechimlar:

-Davriy laboratoriya tekshiruvlarini kuchaytirish: Har yili mahsulot va yer namunalarini test qilish majburiyati.

-Mustaqil inspektorlar korpusi: Hokimiyatdan mustaqil ekologik inspektorlar korpusini shakllantirish.

-Ijtimoiy monitoring: Mahsulotni iste'mol qiluvchilar yoki ekologik tashkilotlar tomonidan real vaqtda kuzatuv tizimlarini yo'lga qo'yish.

6. *Muammo: Xalqaro bozorda tan olinmaslik*

Tahlil:

-Mahalliy sertifikatlarning aksariyati eksport bozorlarida tan olinmaydi. Bu esa mahsulotning eksport salohiyatini kamaytiradi.

Yechimlar:

-Xalqaro akkreditatsiyalash: O'zbekistondagi sertifikat tashkilotlarini xalqaro akkreditatsiyalash orqali tan olinishga erishish.

-Yevropa va Osiyo ekologik markazlari bilan memorandumlarga kirishish.

Milliy sertifikat tashkilotlarini xalqaro akkreditatsiyadan o'tkazish, xalqaro ekologik tashkilotlar bilan memorandumlar tuzish va startaplar uchun grant ajratish

Xulosa

Ekologik toza oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va ularga sertifikat olish tizimi bugungi global oziq-ovqat xavfsizligi, ekologik barqarorlik va inson salomatligi nuqtai nazaridan muhim strategik yo'nalish hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, O'zbekistonda ushbu sohaning rivojiga to'sqinlik qilayotgan asosiy muammolar quyidagilardan iborat: ishlab chiqaruvchilarning ekologik standartlar haqidagi bilim va malakasining pastligi, sertifikat olish tartibining murakkab va xarajatdorligi, xalqaro tan olinadigan akkreditatsiyalangan organlarning yetishmasligi hamda ichki bozorda iste'molchilarning ekologik mahsulotlarga nisbatan ongli talabining sustligi.

Shuningdek, tahlillar shuni ko'rsatadiki, mavjud milliy me'yoriy-huquqiy bazada ekologik mahsulotlar sertifikatsiyasi bilan bog'liq ko'plab bo'shliqlar mavjud. Fermerlar ekologik dehqonchilik texnologiyalarini joriy etishda amaliy qo'llab-quvvatlashga muhtoj, iste'molchilar esa ekologik mahsulotni oddiydan ajratib olishda qiyinchilikka duch kelmoqdalar. Bu holat ekologik markirovka va ishonchli monitoring tizimlarining zaifligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi yechimlar taklif qilindi:

- milliy ekologik sertifikatlash standartlarini xalqaro standartlarga moslashtirish;
- mahalliy sertifikatlovchi tashkilotlar faoliyatini akkreditatsiya qilish va rivojlantirish;
- ekologik mahsulot ishlab chiqaruvchilar uchun subsidiya va grant tizimini kuchaytirish;
- ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar uchun ekologik savodxonlik bo'yicha muntazam trening va kampaniyalarni tashkil etish;

– ekologik mahsulotlar uchun alohida belgilangan savdo zanjirlari va yarmarkalarni yo‘lga qo‘yish.

Xulosa qilib aytganda, ekologik oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va ularni sertifikatlash tizimini kuchaytirish nafaqat sog‘lom avlod tarbiyasini ta‘minlaydi, balki mamlakatning eksport salohiyatini oshirish, agrosanoat tarmoqlarini diversifikatsiyalash va ekologik barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Mazkur yo‘nalishda tizimli, bosqichma-bosqich va innovatsion yondashuvlar asosida islohotlar olib borilishi lozim.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Шевелев А. Н. Экологическое сельское хозяйство: теория и практика / А.Н. Шевелев. – Москва: КолосС, 2019. – 312 с.
2. Таджибаева З. Э. Экологик маҳсулотларни сертификатлаш ва белгиловчи стандартлар. // “Илмий тадқиқотлар ва инновациялар” журнали, 2022, №4(12). – Б. 45–50.
3. Codex Alimentarius Commission. Guidelines for the Production, Processing, Labelling and Marketing of Organically Produced Foods. FAO/WHO, 2020
4. International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM). The IFOAM Norms for Organic Production and Processing. Bonn, 2021.
5. Halweil B. (2006). Can Organic Farming Feed Us All? World Watch Magazine, Vol. 19, No. 3, pp. 18–24.
6. Ўзбекистон Республикасининг “Техник жиҳатдан тартибга солиш тўғрисида”ги Қонуни, 2009 йил 28 апрел, № ЗРУ-215.
7. GOST ISO 22000:2019 – Oziq-ovqat xavfsizligi menejment tizimlari – Talablar. – Moskva: Standartinform, 2020.
8. European Commission. Regulation (EU) 2018/848 on organic production and labeling of organic products. Official Journal of the European Union, 2018.
9. Kholmatov S., Rakhimova D. Certification as a Tool of Ensuring Food Safety in Organic Agriculture. // International Journal of Environmental Studies, 2023, Vol. 80, No. 2, pp. 225–240.

10. Karimov A. R. Muqobil dehqonchilik va oziq-ovqat xavfsizligi: muammolar va istiqbollar. // “Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti” jurnali, 2023, №2(7). – B. 31–38.